

فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۸، شماره پیاپی ۳۱، پاییز ۱۳۹۷

شاپای چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپای الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳

<http://jzpm.miau.ac.ir>

بررسی و تحلیل اثرات اقتصادی و زیست‌محیطی گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سامان

علی‌اکبر تقیلو: دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

مصطفی کیانی^۱: کارشناسی‌ارشد برنامه‌ریزی آمایش‌سرزمین، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

فاطمه‌سادات کهکی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران

پذیرش: ۱۳۹۶/۱۰/۲۰

صص ۱۱۴-۱۰۳

دریافت: ۱۳۹۶/۵/۲۰

چکیده

امروزه توسعه روستایی یکی از اهداف مهم کشورها به شمار می‌آید. از آنجایی که درآمد حاصل از بخش کشاورزی در دهه‌های اخیر دچار افول شدیدی شده است و سبب شده که میزان درآمد بخش کشاورزی قادر به تأمین نیازها و تقاضای روزافزون ساکنان روستاها نباشد، توجه به بدیل‌های دیگر اقتصادی همانند گردشگری ضروری به نظر می‌رسد. هدف از نگارش این مقاله بررسی و تحلیل اثرات گردشگری در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سامان در استان چهارمحال و بختیاری است. در این تحقیق روش مطالعه توصیفی-تحلیلی و نوع داده‌ها کیفی است و جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز از دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است. در بخش مطالعات میدانی از ابزار پرسشنامه استفاده شد که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انجام گرفت. پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده با کمک نرم‌افزارهای رایانه‌ای *Excel* و *Spss* و بهره‌گیری از روش تحلیل عاملی، تحلیل خوشه‌ای و همچنین تکنیک *TOPSIS* نتایج تحقیق نشان می‌دهد عامل درآمدزایی از طریق ارائه خدمات به گردشگران با امتیاز ویژه ۶,۰۱ به‌تنهایی قادر است ۶۶,۸ درصد از واریانس را محاسبه و تبیین کند. لذا این عامل در افزایش درآمد روستاییان و به‌طور کلی اقتصاد منطقه تأثیر بیشتری داشته است. همچنین مشخص شد شاخص "تولید صنایع دستی" با امتیاز ۰,۴۰۳ در عامل درآمدزایی از طریق تولیدات کشاورزی و صنایع دستی و شاخص "فروش محصولات کشاورزی" با امتیاز ۰,۲۰۳ بیشترین نقش را در عامل درآمدزایی از طریق حضور گردشگران و ارائه خدمات به آن‌ها داشته است. از میان شاخص‌های زیست‌محیطی نیز خسارت به باغات و درختان میوه مهم‌ترین پیامد حضور گردشگران در منطقه بوده است. در رتبه‌بندی تاپسیس نیز مشخص شد که روستای چلوان بیشترین و روستای ایلیگی کمترین بهره‌مفید را از صنعت گردشگری برده‌اند. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان گفت که درآمدزایی از طریق صنعت گردشگری، بیشتر در بخش خدمات به گردشگران بوده و در زمینه‌های دیگر توفیق‌چندانی نداشته است و در مقابل، اثرات مخرب زیست‌محیطی زیادی را بر روستاهای هدف گردشگری تحمیل کرده است.

واژه‌های کلیدی: توسعه روستایی، توسعه اقتصادی، گردشگری، شهرستان سامان.

^۱. نویسنده مسئول: mostafakiani1369@yahoo.com، ۰۹۱۳۸۸۴۶۸۸۱

بیان مسأله:

امروزه توسعه روستایی یکی از اهداف مهم کشورها به شمار می‌آید. با توجه به مشکلات موجود در روستاها همانند بیکاری، فقر، بهره‌وری پایین در بخش کشاورزی و بهره‌برداری بیش‌ازحد از منابع طبیعی، توجه به بدیل‌های دیگر اقتصادی همانند گردشگری ضروری می‌باشد (oshatoryMehrerjedi,2011:84). در حال حاضر صنعت گردشگری در جهان توسعه فراوانی یافته است و بسیاری از کشورها از این رهیافت توانسته‌اند وضعیت خویش را تا حد درخور توجهی بهبود بخشیده و بسیاری از مشکلات خود از قبیل بیکاری، پایین بودن سطح درآمد سرانه و کمبود درآمد ارزی را پوشش دهند (Nourbakhsh & AkbarPourSaraskanrod,2010:21). گردشگری از عوامل اصلی توسعه پایدار در سطوح اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی است که در سال‌های اخیر رویکرد گسترده‌ای به موضوع طبیعت‌گردی داشته است (PapoliYazdi & et al,2006:54). همچنین تنوع فعالیت‌های مربوط به صنعت گردشگری باعث شده تا رونق این بخش، اثرات اقتصادی بالایی را برای اقتصاد کشورها در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی ایجاد کند. علاوه بر این، مطالعات انجام‌شده نشان داده‌اند توسعه این صنعت نقش مؤثری در کاهش بیکاری و نیز بهبود توزیع درآمد و افزایش درآمدهای دولت دارد (Ghanavaty & et al,2012:75). رشد و گسترش گردشگری به شیوه متداول امروزی از جمله پدیده‌های مهم اواخر قرن بیستم است و نواحی روستایی و کوهستانی از مهم‌ترین عرصه‌هایی هستند که در زمینه گردشگری و فعالیت‌های وابسته به آن موردتوجه قرار گرفته‌اند (Anabestani & et al,2012:2). این صنعت در سال‌های اخیر به‌عنوان یک عامل مهم در تحولات و توسعه نواحی روستایی موردتوجه واقع شده است، زیرا سطح درآمد حاصل از بخش کشاورزی در دهه اخیر دچار افول شدیدی شده است و همین امر سبب گشته که میزان درآمد بخش کشاورزی قادر به تأمین نیازها و تقاضای روزافزون ساکنان روستاها نباشد. از طرف دیگر مهاجرت جوانان دارای تحصیلات دانشگاهی از روستاها، بافت و ساختار روستاها را دچار دگرگونی نموده و افزایش بیکاری نیز به این امر دامن می‌زند. بنا براین با توجه به ویژگی بارز گردشگری روستایی به‌مثابه یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری، می‌توان انتظار داشت که این صنعت، از یک‌سو به رشد اقتصادی و تنوع فعالیت‌های روستایی و از سوی دیگر با جذب مازاد نیروی انسانی به ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای ساکنان روستاها کمک کند، بدین ترتیب فرصتی برای توسعه همه‌جانبه قلمداد شود (Saghaei,2003:2). گردشگری می‌تواند برای کشورهای درحال توسعه دارای پیامدهای مختلف اجتماعی، اقتصادی و محیطی باشد. از جمله مهم‌ترین پیامدهای مثبت و منفی گردشگری به‌خصوص در کشورهای کمتر توسعه‌یافته عبارت‌اند از: مثبت (درآمد و مشاغل از گردشگری، حفاظت از میراث‌های فرهنگی و طبیعی برای گردشگری، افزایش شناخت از طریق گفتمان، ایجاد امکانات جدید برای منطقه و ...) و از جمله پیامدهای منفی (آلوده سازی محیط طبیعی مثل آلوده سازی سواحل، کوهستان‌ها و ...، تخریب محیط از طریق ساخت‌وسازها مثل هتل‌ها و ...، اثرات نامطلوب بر ارزش‌ها و معیارهای اجتماعی و ...) است (Ardestani,2008:182). به‌طور کلی گردشگری معمولاً هزینه‌های اقتصادی جامعه میزبان نظیر افزایش قیمت کالا و خدمات، افزایش قیمت زمین، افزایش هزینه زندگی، برگشت کم سرمایه، فصلی بودن فرصت‌های شغلی، جابجایی در اشتغال افراد بومی و منسوخ شدن برخی فعالیت‌های مرسوم مانند کشاورزی در نواحی روستایی را سبب می‌شود (Jafari & HatamiShahKhali,2015:192).

استان چهارمحال و بختیاری، با وسعتی معادل یک درصد از قلمرو جغرافیایی- سیاسی کشور و بهره‌مندی از جاذبه‌های گوناگون طبیعی، فرهنگی و تاریخی، و نیز با موقعیتی ممتاز در میان سلسله جبال زاگرس، دارای استعدادهای فراوان در توسعه صنعت گردشگری است (Ghaffari & TourkiHarchegani,2009:114-115). از میان شهرستان‌های این استان؛ شهرستان سامان به لحاظ موقعیت ممتاز جغرافیایی (قرارگیری در حاشیه رودخانه زاینده‌رود) و بهره‌مندی از توان‌های بسیار در حوزه طبیعت‌گردی، گردشگری روستایی و کشاورزی، تحت تأثیر پدیده گردشگری قرار گرفته و توفیقات اندکی نیز در زمینه اقتصادی به دست آورده است اما به دلیل عدم شناخت دقیق و علمی از توان‌ها، تنگناها و قابلیت‌های موجود و نیز نبود یک برنامه جامع و هدفمند جهت بهره‌برداری صحیح از این قابلیت‌ها؛ تاکنون از این استعداد بالقوه برای رسیدن به توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای شهرستان بهره‌گیری کافی نشده است. این مسئله و اهمیت آن نگارندگان را بر آن داشته تا برای سنجش میزان

اثرات اقتصادی و زیست‌محیطی گردشگری بر سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه و بررسی علل موفقیت و یا ناکامی در بهره‌مندی از صنعت گردشگری اقدام به نگارش این مقاله کنند. لذا پیشنهادهایی نیز در زمینه تبدیل توان بالقوه به توان بالفعل گردشگری در این شهرستان ارائه خواهد شد. بدین منظور سؤالات و فرضیه‌های زیر مطرح می‌شود:

- ۱- آیا گردشگری توانسته است موجبات توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سامان را فراهم آورد؟
- ۲- آیا گردشگری آثار مخرب زیست‌محیطی را بر سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سامان تحمیل کرده است؟
- ۱- به نظر می‌رسد صنعت گردشگری توفیق چندانی در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سامان نداشته است.
- ۲- به نظر می‌رسد گردشگری اثرات مخرب زیست‌محیطی زیادی را بر منطقه مورد مطالعه تحمیل کرده است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق:

توریسم واژه فرانسوی است که از ریشه تور گرفته شده است. تور در زبان فرانسوی به معنای حرکت دورانی، عمل پیمودن، طی کردن، سیر کردن و گردش کردن است (Baghaei & Nowrozy, 2005:19). بر اساس تعریف سازمان جهانی توریسم (WTO)، «توریسم» شامل فعالیت‌های اشخاصی است که به خارج از محیط عمومی و معمولی خود مسافرت و در آنجا اقامت می‌کنند، مشروط بر اینکه این اقامت کمتر از یک روز و بیشتر از یک سال نباشد و با اهدافی همانند تفریح، تجارت و غیره در ارتباط باشد (Hosseinzade dalir & Heydari: 2003, 25-26). واژه گردشگری نخستین بار در سال ۱۸۱۱، در مجله انگلیسی به نام اسپورتینگ مارگازین آمد. در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از منابع طبیعی برای کسب لذت به کار می‌رفت (Mahallati, 2001). گردشگری روستایی به‌عنوان یک فعالیت تفریحی، اجتماعی در نیمه دوم قرن هجدهم در انگلستان و اروپا ظاهر شد. انقلاب صنعتی اگرچه باعث ایجاد یک سری مسائل و مشکلات برای جوامع شهری و روستایی شد ولی موجب گسترش راه‌ها و جاده‌ها و وسایل حمل‌ونقل و توسعه ارتباطات هم در سطح محلی، ملی و بین‌المللی شد که این خود باعث افزایش مسافرت‌ها و تفریحات به نقاط مختلف جهان از جمله روستاها گردید (Azizy & Lotfi, 2009: 96).

اثرات گردشگری روستایی:

۱. اثرات اجتماعی و فرهنگی: از اصلی‌ترین و بااهمیت‌ترین جنبه‌های گردشگری، جنبه اجتماعی و فرهنگی آن است. گردشگری به‌عنوان یک پدیده اجتماعی- فرهنگی در روابط بین جوامع و فرهنگ‌ها اثرات عمیقی بر جامعه و مردم به‌جای می‌گذارد و منشأ تغییرات، تحولات و الگوبرداری‌های گوناگون می‌شود (Bemanian & Mahmoudinejad, 2009: 27). مقصود از اثرات اجتماعی و فرهنگی، تغییراتی در هنر، عادات، رسوم و معماری است که در تجربه‌های روزانه، ارزش‌ها، شیوه زندگی و محصولات هنری و فکری جامعه میزبان رخ می‌دهد. این تغییرات بلندمدت‌تر است و در نتیجه رشد صنعت گردشگری رخ خواهد داد.

۲. اثرات اقتصادی: یکی از مهم‌ترین دلایل توجه دولت‌ها به گردشگری، اثرات اقتصادی این صنعت در توسعه و پیشرفت منطقه است. گردشگری ضمن ایجاد یک سلسله فعالیت‌های جدید در جامعه موجب فعال شدن سایر بخش‌های اقتصادی شده و می‌تواند در موازنه ارزی نیز اثرات ارزنده‌ای داشته باشد (Bemanian & Mahmoudinejad, 2009: 22). گردشگری روستایی زنجیره‌ای از کل فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی به وجود می‌آورد و به‌عنوان یک اهرم برای تعداد زیادی از فعالیت‌های اقتصادی عمل می‌کند. (Eirvani & Pour Khosravani, 2012: 186-187).

۳. اثرات زیست‌محیطی: از لحاظ زیست‌محیطی، با توجه به ارتباط مستقیم گردشگران روستایی با محیط طبیعی، در صورت عدم مدیریت این فرایند، در بسیاری از موارد گردشگری می‌تواند به تخریب محیط‌زیست منجر شود. بنابراین، گردشگری روستایی موجب برانگیخته شدن حساسیت‌های زیست‌محیطی شده است و برای پایداری گردشگری، حفظ محیط‌زیست و ارتقای آن، از اولین ضرورت‌ها به حساب می‌آید.

سه دیدگاه مهم در گردشگری روستایی عبارت‌اند از:

گردشگری روستایی به‌عنوان راهبردی برای توسعه روستایی: رهیافت‌هایی که گردشگری را به‌عنوان یک راهبرد برای

نواحی روستایی به کار می‌گیرند، در متون مختلف به چشم می‌خورند. این رهیافت‌ها با توجه به روند روزافزون تخریب روستاها و افول کشاورزی سعی در ارائه راهبردهای جدیدی برای احیای نواحی روستایی از طریق فعالیت‌های مکمل و یا متحول کردن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آن‌ها دارند و تنها راه احیا مجدد این روستاها را ارائه برنامه‌های و استراتژی‌های جزئی می‌دانند که بتوانند هم از منابع انسانی و طبیعی آن‌ها بهره ببرند و هم بتوانند باعث ایجاد درآمد و افزایش رفاه ساکنان نواحی روستایی بشوند (Eftekhari & Mahdavi, 2006:8). از این رو آن‌ها معتقدند که از طریق گسترش و بسط گردشگری به‌عنوان جایگزینی برای فعالیت‌های کشاورزی در این نواحی می‌توان به این مهم دست‌یافت. به همین منظور این استراتژی‌ها معمولاً دو رویکرد زیر را دنبال می‌کنند:

۱- گردشگری روستایی به‌عنوان راهبرد توسعه؛

۲- متحول سازی نواحی روستایی کمتر توسعه‌یافته.

۲- **گردشگری روستایی** به‌عنوان یک سیاست‌باز ساخت سکونتگاه‌های روستایی: در این راهبرد گردشگری به‌عنوان یک بخش اصلی برای بازسازی مجدد روستاها پس از افول کشاورزی تأکید می‌شود؛ باز ساخت روستایی حتی در نواحی که از گذشته فعالیت‌های گردشگری در آن‌ها رونق چندانی نیافته، به کار گرفته می‌شود. طرفداران این نظریه معتقدند که قادرند از اتکای بیش‌ازحد تولیدکنندگان روستایی به کشاورزی بکاهند و آن‌ها را در فرصت‌های اقتصادی جدیدی (که با بازاریابی جهانی تر شده رقابت کند) به‌کارگیرند. از این رو در این راهبرد معمولاً سه رویکرد زیر دنبال می‌شود:

۱- گردشگری روستایی به‌عنوان سیاست باز ساخت؛

۲- بازسازی در برابر افول کشاورزی؛

۳- توسعه، بهبود فرآورده‌ها و محصولات گردشگری (Eftekhari & Mahdavi, 2006:8).

۳- **گردشگری روستایی** ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی: در این رویکرد نه‌تنها نیازهای بازار موردتوجه است بلکه نیازها یا ضروریات جامعه و محیط‌زیست طبیعی نیز موردتوجه و تأکید قرار می‌گیرد (Rahnamaei et al, 2008:18). به همین منظور این استراتژی‌ها معمولاً دو رویکرد زیر را دنبال می‌کنند:

۱- گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار؛

۲- پراکنش و توزیع به‌منظور محافظت از سرمایه‌ها و منابع توریستی (Eftekhari & Mahdavi, 2006: 8).

دیدگاه "گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی" در واقع تبیین‌کننده اهداف این پژوهش نیز هست. زیرا که با توجه به پتانسیل بالای گردشگری به لحاظ وجود منابع طبیعی سرشار در منطقه هدف به نظر می‌رسد نه‌تنها توفیقات چندانی از نظر اقتصادی عاید منطقه نشده بلکه با تهدیدات زیست‌محیطی نیز روبه‌رو شده است. لذا انجام این پژوهش و راهکارهای منتج از آن می‌تواند گامی مؤثر در جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی در روستاهای هدف از طریق صنعت گردشگری باشد. در زمینه گردشگری روستایی و پیامدهای آن، مطالعات متعددی صورت گرفته است:

محمدی ده چشمه و زنگی‌آبادی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان "امکان‌سنجی توانمندی‌های اکوتوریسم با بررسی نقاط ضعف و قوت یا فرصت‌ها و تهدیدهای استان چهارمحال و بختیاری" به روش گردشگری طبیعی استان، به این نتیجه می‌رسد که مهم‌ترین مشکل توسعه گردشگری طبیعی در استان، به‌رغم دارا بودن قابلیت‌های فراوان، ضعف مدیریتی و زیرساخت‌هاست. رحیمی و رنجبردستانی (۱۳۹۱)، با استفاده از مدل *AHP* به ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های اکوتوریسم روستاهای استان چهارمحال و بختیاری پرداختند و به این نتیجه رسیدند که روستاهای ده چشمه، هوره و آتشگاه به ترتیب از شرایط بهتری به‌منظور سرمایه‌گذاری برخوردار هستند. تقوایی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تحت عنوان "امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم در ناحیه سامان چهارمحال بختیاری" با شناخت قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری و بررسی مشکلات و تنگناهای توسعه گردشگری در ناحیه سامان، علل اصلی توسعه‌نیافتگی گردشگری ناحیه را کمبود امکانات و تأسیسات زیربنایی و عدم سرمایه‌گذاری‌های مکفی در اماکن اقامتی ناحیه دانست. در نتیجه گیری نیز ارائه طرح‌های جامع و مدون گردشگری و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی را زمینه‌ساز توسعه اقتصادی و اجتماعی ناحیه سامان می‌داند. زرافشانی و همکاران

(۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان "بررسی اثرات گردشگری در ارتقا شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی نواحی روستایی ریجاب در استان کرمانشاه" دریافتند که توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه دارای چهار پیامد عمده می‌باشد. این پیامدها عبارت‌اند از درآمدزایی، ایجاد مشکلات زیست‌محیطی، توسعه فرهنگی و کاهش سرمایه اجتماعی. نتایج این مطالعه می‌تواند دستاوردهایی برای سازمان جهانگردی و گردشگری به همراه داشته باشد. بدین معنا که با به‌کارگیری نتایج این مطالعه می‌توان اثرات مثبت گردشگری را تقویت و پیامدهای منفی آن را کاهش داد. مرادی مسیحی و قاسمی (۱۳۹۳) در پژوهش خود نقش گردشگری در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی در روستای التپه در مجاورت شهرستان بهشهر را بررسی کردند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که نخست آستانه آسیب‌پذیری روستایی به لحاظ وجود منطقه تفریحی عباس‌آباد و چشم‌انداز اکوتوریستی بالاست. سپس گردشگری روستایی در این روستا نیازمند بازنگری و ارائه سیاست‌های مناسب در جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از مزیت‌های نسبی موجود می‌باشد. در نهایت برنامه‌ریزی گردشگری می‌تواند در این ناحیه موجب تنوع اقتصاد محلی و رونق فعالیت‌های اقتصادی به صورت سازمان‌یافته در حوزه گردشگری شده و زمینه توسعه پایدار روستایی را فراهم آورد.

روش تحقیق:

در این تحقیق روش مطالعه توصیفی-تحلیلی و داده‌ها از نوع کیفی است. جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است. در بخش مطالعات کتابخانه‌ای، با بهره‌گیری از کتاب‌ها، مقالات داخلی و خارجی، سایت‌های اینترنتی و... مبانی نظریه‌ای و سوابق مطالعاتی موضوع مورد بررسی قرار گرفت و مفاهیم کلیدی آن تشریح شد. در بخش مطالعات میدانی از ابزار پرسشنامه استفاده شد، برای توزیع پرسشنامه بین جامعه آماری از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بهره گرفته شد. جامعه آماری پژوهش انجام شده ساکنان محلی روستاهای هدف گردشگری در محور گردشگری رودخانه زاینده‌رود در شهرستان سامان است. در این راستا ابتدا تعداد خانوارهای روستایی نمونه در سطح ناحیه مورد مطالعه با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران با خطای ۰/۰۴ محاسبه و سپس بر اساس توزیع نسبی خانوارها در هر روستا از تعداد ۱۹۰ نمونه مورد نظر تعداد ۴۵ نمونه به روستای شوراب صغیر، ۴۵ نمونه به روستای هوره، ۲۰ نمونه به روستای ایلبگی، ۳۰ نمونه به روستای چلوان، ۳۵ نمونه به روستای چم‌چنگ و ۱۵ نمونه به روستای چم‌جنگل اختصاص داده شد. روستاهای نمونه نیز با استفاده از فرمول کوکران برای تکمیل پرسشنامه انتخاب گردید. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از نرم‌افزارهای *Spss* و *Excel* (روش تحلیل عاملی، تحلیل خوشه‌ای و تکنیک تاپسیس) استفاده شده است. و همچنین از نرم‌افزار *GIS* برای ترسیم نقشه محدوده مورد مطالعه بهره گرفته شد. جدول شماره ۱ شاخص‌های مورد بررسی در تحقیق را نشان می‌دهد.

جدول ۱: معرفی شاخص‌های تحقیق

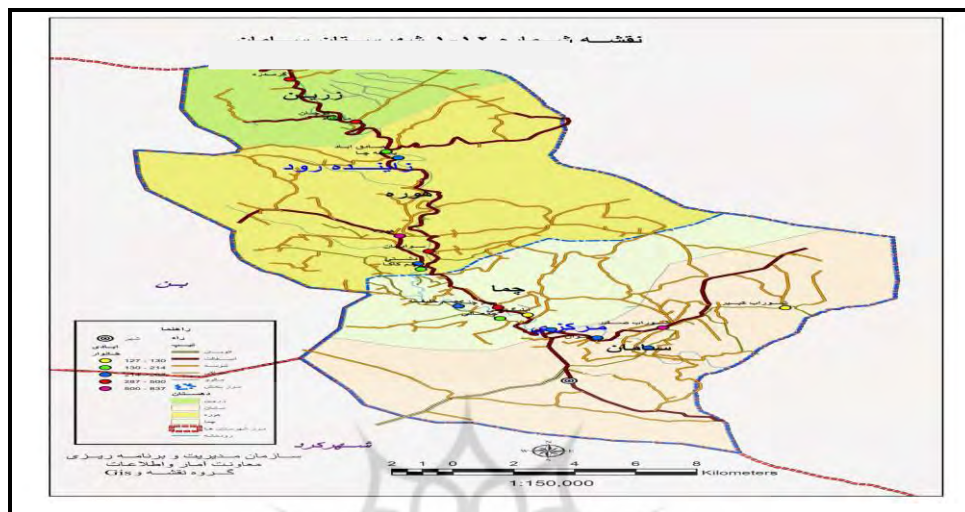
مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
اقتصادی	۱. میزان اشتغال - ۲. میزان تولید محصولات کشاورزی - ۳. میزان فروش محصولات کشاورزی - ۴. میزان تولید صنایع دستی - ۵. میزان فروش صنایع دستی - ۶. میزان درآمدزایی - ۷. میزان افزایش قیمت زمین - ۸. افزایش اجاره‌بهای واحدهای مسکونی و تجاری - ۹. میزان سرمایه‌گذاری در بخش خدمات رفاهی
زیست‌محیطی	- ۱۰. میزان آلودگی صوتی - ۱۱. میزان آلودگی آب رودخانه - ۱۲. میزان تخریب جنگل و باغات

منبع: مطالعات نویسنده‌گان، ۱۳۹۶.

محدوده مورد مطالعه:

شهرستان سامان واقع در استان چهارمحال و بختیاری در فاصله ۲۲ کیلومتری شمال شرقی شهرکرد مرکز استان و ۸۵ کیلومتری غرب استان اصفهان و متصل به راه غربی شهرکرد به اصفهان قرار گرفته است. وضعیت طبیعی آن تقریباً کوهستانی و دارای تپه و ماهورهای متعدد و سرسبز است. مردم این شهر غالباً قشقایی هستند، هم‌چنین مهاجرهایی از اطراف اصفهان و شهرکرد و غرب خوزستان در بین فامیل‌های ساکن در این شهر به چشم می‌خورند. اهالی شهر سامان پیرو دین اسلام (تشیع) می‌باشند. مردم شهر سامان به زبان ترکی قشقایی و فارسی صحبت می‌کنند. شهرستان سامان بنابر سرشماری نفوس و مسکن

سال ۱۳۹۰ دارای ۲۳ روستا و جمعیتی برابر با ۳۵,۸۹۵ نفر است (www.amar.org.ir) و با برخورداری از پتانسیل‌های فراوان از نظر محیطی و طبیعی مانند کوهستان منحصربه‌فرد، هوای سالم، رودخانه زیبای زاینده‌رود و چشم‌اندازهای اطراف آن و نیز جاذبه‌های گردشگری همچون پل زمان خان، پل هوره، پل کاهکش، روستای پلکانی و بدون کوچه یاسه چا، فئات‌های سامان، دهکده سیاحتی زاگرس و آثار تاریخی و مذهبی و... به‌ویژه در ایام تعطیل میزبان جمعیت قابل‌ملاحظه‌ای است. مجموع این پتانسیل‌ها، زمینه مناسبی را برای برنامه‌ریزی در جهت توسعه روستاهای منطقه در اختیار قرار می‌دهد (AkbariSamani et al, 2013:32).

شکل ۱- نقشه گردشگری شهرستان سامان - منبع: (سالنامه آماری استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۹۴).

جدول ۲- ویژگی‌های طبیعی و انسانی روستاهای مورد مطالعه

نام روستا	خانوار	جمعیت	مرد	زن	مشخصات و جاذبه‌های گردشگری
شوراب صغیر	۱۰۱۵	۳۲۹۴	۱۶۸۱	۱۶۰۵	این روستا به خاطر همجواری با رودخانه زاینده‌رود یکی از مکانهای گردشگری با آب‌وهوای بسیار مطلوب است که سالانه به همین منظور از کلیه استان‌های کشور مهمان می‌پذیرد. گویش آنها ترکی قشقایی و مردمی بسیار مهمان‌نواز دارد. جمعیت غالب این روستا را سادات حسینی تشکیل می‌دهند که از دیرباز به کشاورزی و سکونت در این روستا می‌پرداختند. محصولات کشاورزی این روستا بادام، گردو، هلو، انگور، زردآلو به‌صورت عمده می‌باشد که به‌عنوان یکی از قطب‌های تولید بادام است محصولات آن به‌صورت مستقیم به کشورهای هم‌چون هند و عراق صادر می‌شود.
چلوان	۳۳۳	۷۴۰	۳۷۱	۳۶۹	این روستا با داشتن باغات بادام چشم‌انداز مناسبی دارد و در اطراف آن مکان‌های دیدنی و تاریخی وجود دارد. پل زمانخان در فاصله ۴ کیلومتری از روستای چلوان قرار دارد. مسجد جامع سامان واقع در شهر سامان که ۴ کیلومتر تا روستا فاصله دارد. سه باب حمام باستانی در سامان و قابل دسترسی از روستا، محوطه و آرامگاه دهقان سامانی، بقعه بابا پیر احمد واقع در کنار جاده آسفالتی نزدیک چم جنگل و چم خلیفه که از جاذبه‌های فرهنگی - تاریخی شناخته شده است.
ایلیگی	۱۵۴	۴۴۴	۲۵۵	۳۳۹	از اصلی‌ترین جاذبه‌های گردشگری این روستا در کنار باغات میوه و آب‌وهوای مطبوع، پل زمانخان است که با معماری زیبا و منحصربه‌فرد سالانه هزاران نفر را به سمت خود فرامی‌خواند.
چم جنگ	۶۰۳	۱۸۸۱	۹۸۵	۸۹۶	این روستای زیبا در دل درختان سر به فلک کشیده حاشیه رودخانه زاینده‌رود و باغات گردو، هلو و بادام قرار گرفته و مشخصه اصلی این روستا زبان تکلم مردم آن است که با وجود قرارگیری در یک شهرستان ترک‌زبان به زبان فارسی صحبت می‌کنند که به‌نوبه خود جالب توجه است.
چم جنگل	۸۰	۲۵۸	۱۳۶	۱۲۲	از جاذبه‌های این روستا امامزاده بابا پیر احمد است. بابا پیر احمد پسر سید بهاء‌الدین محمد است. امامزاده بابا پیر احمد در روستای چم جنگل در نزدیکی سامان قرار دارد و ساختمان اصلی آن شامل گنبد و دو ایوان است. داخل گنبد با آیاتی از قرآن مجید و تصاویری از مجالس مذهبی گل‌بوته تزئین شده است.
هوره	۸۱۴	۲۵۸۴	۱۲۹۶	۱۲۵۲	روستای زیبای هوره در محدوده کوهستانی استقرار یافته و بافت مسکونی متراکمی دارد. مصالح عمده به‌کاررفته در ساخت خانه‌ها شامل آجر، سیمان، گچ‌و‌خاک، سنگ و آهن هست. ابنیه این روستای زیبایی و سادگی خاصی دارند. از مشخصه‌های اصلی روستای هوره محصور بودن آن در میان باغات است. صنایع دستی: قالی و قالیچه/ بناهای تاریخی: پل هوره، قلعه هوره، حمام هوره

منبع: سالنامه آماری سال ۱۳۹۳ شهرستان سامان و ویکی‌پدیا روستاها

بحث و یافته‌های تحقیق:

در این پژوهش باهدف ارزیابی و تحلیل اثرات اقتصادی و زیست‌محیطی گردشگری بر سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سامان، ۱۲ شاخص شامل: ۹ شاخص اقتصادی و ۳ شاخص زیست‌محیطی، در قالب پرسشنامه بین ساکنین ۶ روستا از شهرستان سامان توزیع گردید. پس از به دست آوردن اطلاعات توصیفی از طریق پرسشنامه، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده ابتدا میانگین اوزان هریک از شاخص‌های اقتصادی و زیست‌محیطی به صورت جداگانه محاسبه و سپس با توجه به میزان همبستگی هریک از ۹ شاخص اقتصادی با روش تحلیل عاملی به دو عامل تبدیل شد (جدول شماره ۳). با توجه به شاخص‌هایی که در این دو عامل قرار گرفت، عامل اول "درآمدزایی از طریق ارائه خدمات به گردشگران" و عامل دوم "درآمدزایی از طریق تولیدات کشاورزی و صنایع دستی" نام‌گذاری و وزن هر عامل نیز مشخص شد.

جدول ۳- تبدیل شاخص‌ها به دو عامل در تحلیل عاملی

شاخص‌های اقتصادی	مؤلفه‌های اقتصادی (عامل‌ها)	
	عامل اول: درآمدزایی از طریق ارائه خدمات به گردشگران	عامل دوم: درآمدزایی از طریق تولیدات کشاورزی و صنایع دستی
میزان اشتغال	.۸۵۲	
میزان تولید محصولات کشاورزی	.۶۰۶	.۶۷۹
میزان فروش محصولات کشاورزی	.۸۲۷	
میزان تولید صنایع دستی		.۹۸۳
میزان فروش صنایع دستی		.۹۲۰
میزان درآمدزایی	.۸۲۶	
میزان افزایش قیمت زمین	.۹۱۰	
افزایش اجاره واحدهای مسکونی و تجاری	.۹۱۸	
میزان سرمایه‌گذاری در بخش خدمات رفاهی	.۹۱۸	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

همان‌طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود با استناد به مقادیر استخراج شده از مجذور بار عاملی، عامل اول با امتیاز ویژه ۶،۰۱ به‌تنهایی قادر است ۶۶،۸ درصد از واریانس را محاسبه و توضیح دهد. درحالی‌که عامل دوم با مقدار ویژه ۱،۹ تنها ۲۱،۲ درصد از واریانس را تبیین می‌کند. به این ترتیب، عامل اول در افزایش درآمد روستاییان و به‌طور کلی اقتصاد منطقه تأثیر بیشتری داشته است.

جدول ۴- امتیاز ویژه و درصد واریانس هریک از دو عامل اقتصادی

مؤلفه‌ها	مقادیر استخراج شده از مجذور بار عاملی		
	جمع (مقدار ویژه)	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۶،۰۱۰	۶۶،۷۷۹	۶۶،۷۷۹
۲	۱،۹۰۹	۲۱،۲۱۴	۸۷،۹۹۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

امتیاز هر یک از شاخص‌های اثرات اقتصادی در عامل اول (درآمدزایی از طریق حضور گردشگران و ارائه خدمات به آن‌ها) و عامل دوم (درآمدزایی از طریق تولیدات کشاورزی و صنایع دستی) در جدول شماره ۵ آورده شده است. طبق نتایج این جدول شاخص "تولید صنایع دستی" با امتیاز ۰،۴۰۳، بیشترین نقش را در عامل اول داشته است؛ و شاخص "فروش محصولات کشاورزی" با میزان امتیاز ۰،۲۰۳، بیشترین نقش را در عامل دوم داشته است.

جدول ۵- امتیاز هر یک از متغیرهای اقتصادی در هر یک از عامل‌ها

شاخص‌ها	۱X	۲X	۳X	۴X	۵X	۶X	۷X	۸X	۹X
مؤلفه اقتصادی	عامل ۱	۰,۱۴۲	۰,۰۵	۰,۲۰۳	۰,۱۱	۰,۱۳۶	۰,۱۴۱	۰,۲۶۳	۰,۱۸۴
مؤلفه اقتصادی	عامل ۲	۰,۰۸۲	۰,۲۰۲	۰,۱۰۶	۰,۴۰۳	۰,۳۹۷	۰,۰۶۸	۰,۲۲۶	۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

در این مرحله شاخص‌های مربوط به اثرات زیست‌محیطی موردبررسی قرار گرفت که از میان سه شاخص انتخابی، شاخص ۱۲X (از بین رفتن باغات و درختان میوه) بیشترین امتیاز را در بین شاخص‌های زیست‌محیطی به خود اختصاص داده است (جدول ۶) و مهم‌ترین پیامد زیست‌محیطی حضور گردشگران در منطقه مورد مطالعه می‌باشد. این موضوع بیانگر این واقعیت است که برای بهره‌مندی مفید از مواهب صنعت گردشگری و جلوگیری از آثار مخرب زیست‌محیطی آن، مدیریت هدفمندی صورت نگرفته است.

جدول ۶- تبدیل سه شاخص به یک مؤلفه در تحلیل عاملی و وزن هر شاخص

شاخص‌های زیست‌محیطی	مؤلفه زیست‌محیطی
	۱
میزان آلودگی صوتی	۰,۸۸۵
میزان آلودگی آب رودخانه	۰,۷۷۵
میزان تخریب جنگل و باغات	۰,۹۵۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

با توجه به نتایج مقادیر استخراج شده از مجذور بار عاملی و درصد واریانس شاخص‌های زیست‌محیطی؛ مقدار ویژه برای مؤلفه زیست‌محیطی در تحلیل عاملی ۲,۲۸ است و ۷۶,۳ درصد از واریانس را شامل شده که مشخص می‌کند اثرات مخرب زیست‌محیطی زیادی بر منطقه گردشگری مورد مطالعه تحمیل شده است. (جدول شماره ۷).

جدول ۷- درصد واریانس شاخص‌ها و عامل زیست‌محیطی

مؤلفه	مقادیر ویژه اولیه			مقادیر مستخرج از مجذور بار عاملی		
	جمع (مقدار ویژه)	درصد واریانس	درصد تجمعی	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۲,۲۸۹	۷۶,۳۱۱	۷۶,۳۱۱	۲,۲۸۹	۷۶,۳۱۱	۷۶,۳۱۱
۲	۰,۵۷۵	۱۹,۱۷۹	۹۵,۴۹۰			
۳	۰,۱۳۵	۴,۵۱۰	۱۰۰,۰۰۰			

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

برای مشخص کردن اثرات هر یک از مؤلفه‌های اقتصادی و زیست‌محیطی در هر یک از ۶ روستای انتخاب شده مجدداً میانگین امتیاز شاخص‌ها به تکنیک TOPSIS منتقل شد. پس از انجام مراحل کار با تاپسیس و رتبه‌بندی روستاها، مشخص شد که روستاهای شوراب صغیر، هوره، چلوان، چم چنگ، چم جنگل و ایلگی به ترتیب بیشترین بهره اقتصادی را از گردشگری برده‌اند. (جدول شماره ۸). از طرف دیگر با در نظرگیری رتبه هر یک از روستاها در شاخص‌های زیست‌محیطی، روستاهای شوراب صغیر، هوره، ایلگی، چم چنگ، چم جنگل و چلوان به ترتیب بیشترین زیان‌های زیست‌محیطی را متحمل شده‌اند. با توجه به این نتایج، روستای چلوان که در مؤلفه اقتصادی رتبه سوم و در مؤلفه زیست‌محیطی رتبه ششم را کسب کرده است، بیشترین و روستای ایلگی که در مؤلفه اقتصادی رتبه ششم و در مؤلفه زیست‌محیطی رتبه سوم را به خود اختصاص داده، کمترین بهره مفید را از گردشگری برده‌اند.

جدول ۸- امتیاز تاپسیس و رتبه هر یک از روستاها در شاخص‌های اقتصادی و زیست‌محیطی

رتبه	امتیاز TOPSIS	روستا	رتبه اقتصادی	امتیاز TOPSIS	روستا
۱	۰.۹۹۹	شوراب	۱	۰.۹۳۶	شوراب صغیر
۲	۰.۳۰۳	هوره	۲	۰.۷۰۳	هوره
۴	۰.۰۳۸	چم چنگ	۴	۰.۵۸۱	چم چنگ
۶	۰.۰۱۲	چلوان	۳	۰.۵۹۹	چلوان
۳	۰.۱۹۳	ایلیگی	۶	۰.۰۵۰	ایلیگی
۵	۰.۰۲۵	چم جنگل	۵	۰.۴۱۱	چم جنگل

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

پس از رتبه‌بندی روستاها به وسیله تاپسیس و مشخص شدن سهم هر یک از آن‌ها در توسعه اقتصادی منطقه و همچنین میزان متحمل شدن هزینه‌های زیست‌محیطی توسط هر یک از آن‌ها، اقدام به سطح‌بندی روستاها با روش تحلیل خوشه‌ای شد. همان‌طور که از جدول شماره ۹ پدیداست در مرحله اول سه خوشه به دست آمد و امتیاز هر خوشه مشخص شد.

جدول ۹- مراکز نهایی خوشه‌ها (وزن خوشه‌ها)

VAR	خوشه		
	۱	۲	۳
-	-۰.۶۵	.۴۲	-۱.۰۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

با توجه به امتیاز هر خوشه بدیهی است که خوشه دوم در جایگاه بالاتری از سطح برخوردار قرار دارد. خوشه‌های اول و سوم نیز به این دلیل که امتیازات پایین و تقریباً مشابهی کسب کرده‌اند، ادغام شده و خوشه جدیدی ایجاد کرده‌اند. بنابراین می‌توان روستاها را در دو سطح برخوردار و غیر برخوردار سطح‌بندی کرد. روستاهایی که در خوشه دوم قرار گرفتند (شوراب صغیر، هوره، چم چنگ و چلوان) برخوردار از شاخص‌های توسعه در صنعت گردشگری و روستاهایی که در خوشه اول و سوم قرار گرفتند (ایلیگی و چم جنگل) غیر برخوردار از سطوح توسعه در این زمینه هستند. (جدول شماره ۱۰).

جدول ۱۰: قرارگیری روستاها در دو خوشه و امتیاز هر یک از آن‌ها در خوشه مربوطه

نام روستا	خوشه	امتیاز در خوشه‌ها	سطح‌بندی توسعه‌یافتگی
شوراب صغیر	۲	۰.۴۱	برخوردار از توسعه
هوره	۲	.۴۱۹	برخوردار از توسعه
چم چنگ	۲	.۱۸۵	برخوردار از توسعه
چلوان	۲	.۲۷۵	برخوردار از توسعه
ایلیگی	۳	.۰۰۰	غیر برخوردار از توسعه
چم جنگل	۱	.۰۰۰	غیر برخوردار از توسعه

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

نتیجه‌گیری:

گردشگری یکی از پویاترین فعالیت‌های اقتصادی عصر حاضر است که نقش مهمی در توسعه پایدار محلی ایفاء می‌کند. در چند دهه گذشته و به‌ویژه در دو دهه اخیر گردشگری به‌عنوان ابزاری برای کمک به توسعه اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی مورد توجه بسیاری از متخصصان توسعه روستایی و دولت‌ها قرار گرفته است. تحقیق حاضر به بررسی و تحلیل ارتباط بین گردشگری و توسعه اقتصادی روستاهای هدف گردشگری در محور گردشگری رودخانه زاینده‌رود در شهرستان سامان پرداخت و این نتایج به دست آمد: ابتدا با توجه به میزان همبستگی هر یک از ۹ شاخص اقتصادی با روش تحلیل عاملی، به دو عامل تبدیل شد عامل اول درآمدزایی از طریق ارائه خدمات به گردشگران و عامل دوم درآمدزایی از طریق تولیدات کشاورزی و

صنایع دستی نام گذاری و وزن هر عامل نیز مشخص شد. عامل اول با امتیاز ویژه ۶,۰۱ به تنهایی قادر است ۶۶,۸ درصد از واریانس را محاسبه و توضیح دهد. به این ترتیب، عامل اول مهم ترین پیامد حضور گردشگران در جهت توسعه سکونتگاه های روستایی شهرستان سامان بوده است. کما اینکه صنعت گردشگری خود یک صنعت خدماتی به حساب می آید و دارای ویژگی های ارزشمندی است و در واقع ارائه خدمات به گردشگران بهترین راه کسب درآمد در مناطق گردشگر پذیر است. از بین شاخص های مربوط به اثرات اقتصادی، شاخص فروش محصولات کشاورزی با میزان امتیاز ۰,۲۰۳ بیشترین نقش را در عامل اول داشته است. عامل دوم (درآمدزایی از طریق تولیدات کشاورزی و صنایع دستی) با مقدار ویژه ۱,۹ تنها ۲۱,۲ درصد از واریانس را تبیین می کند. و از بین شاخص های اقتصادی مربوط به آن، تولید صنایع دستی با امتیاز ۰,۴۰۳ بیشترین نقش را داشته است؛ لذا دومین اثر وجود گردشگران برای منطقه مورد مطالعه درآمدزایی از طریق تولید و فروش صنایع دستی بوده است. همچنین نتایج به دست آمده حاکی از آن است که مؤلفه زیست محیطی با مقدار ویژه ۲,۲۸، ۷۶,۳ درصد از واریانس را تبیین می کند. و از بین شاخص های زیست محیطی، خسارت به باغات و درختان میوه بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده است. بنابراین می توان گفت که وجود گردشگران اثرات مخرب زیست محیطی زیادی بر منطقه گردشگری مورد مطالعه گذاشته است. مدت ها بود که گردشگری صنعتی پاک و بدون هرگونه آثار منفی برای محیط تلقی می شد. اما اکنون این تصور وجود ندارد و غالباً از احتمال تأثیرات منفی گردشگری و لزوم پیشگیری از آن مطرح می شود. در مناطقی که پتانسیل گردشگری دارند چنانچه زیرساخت های لازم چه از نظر ارتباطی و رفاهی و چه از نظر فرهنگی وجود داشته باشد قطعاً این صنعت می تواند آثار و پیامدهای بسیار مناسبی را به دنبال داشته و منجر به توسعه این مناطق شود. اما اگر مقوله گردشگری بدون برنامه ریزی و مدیریت هدفمند باشد و انتظار برود که آثار مثبت بجا بگذارد خیالی باطل است. چه بسا در صورت رها کردن این پدیده به حال خود آثار مخرب زیست محیطی و حتی فرهنگی آن مشاهده شود.

نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد به دلایلی از جمله: کمبود زیرساخت های رفاهی، عدم حمایت های دولتی کافی برای ایجاد زیرساخت ها، کوتاهی فاصله بین مبدأ تا مقصد اکثر گردشگران که باعث می شود وسایل سفر کوتاه خود را از شهر مبدأ تهیه کنند و اقامت کوتاه مدت داشته باشند، و همچنین فصلی بودن گردشگری در منطقه، گردشگری نتوانسته آثار مثبت چندانی را در این منطقه بجای بگذارد. از معدود مزایای گردشگری در این منطقه می توان به افزایش قیمت زمین و تا حدی اجاره بهای ساختمان های مسکونی و تجاری، ایجاد تعداد اندکی شغل دائمی و فصلی و همچنین فروش مقداری از محصولات کشاورزی اشاره کرد. اگر هزینه های زیست محیطی که این منطقه متحمل می شود را هم در نظر بگیریم به طور کلی می توان گفت سکونتگاه های روستایی شهرستان سامان از مواهب گردشگری بهره مند نیستند. با مقایسه نتایج این تحقیق با دیگر پژوهش های در این زمینه می توان دریافت که به طور کلی با توجه به زیرساخت های ارتباطی، اقتصادی و فرهنگی موجود در روستاهای کشور، گردشگری روستایی به خصوص در استان های کمتر توسعه یافته توفیق چندانی نداشته و بعضاً آثار مخرب زیست محیطی به همراه داشته است. لذا با توجه به پتانسیل بالای شهرستان سامان در زمینه گردشگری، برای دستیابی به توسعه پایدار از طریق این صنعت؛ اقدامات زیر توصیه و پیشنهاد می شود:

- * ارزیابی صحیح و اصولی ظرفیت های گردشگری در توسعه روستایی، تا به افت کیفیت محیط نینجامد؛
- * افزایش و بهبود زیرساخت ها و مراکز تفریحی و خدماتی در روستاهای هدف گردشگری؛
- * برگزاری بازارچه ها و نمایشگاه های فصلی جهت بالفعل کردن توان های طبیعی و انسانی روستاهای هدف گردشگری؛
- * تسهیل دسترسی به روستاهای منطقه و بهسازی و بالا بردن کیفیت راه های روستایی؛
- * کنترل قیمت ها و جلوگیری از چندگانگی قیمت ها در منطقه؛
- * نصب تابلوهای هشداردهنده در زمینه حفظ محیط زیست؛
- * جلوگیری از تخریب محیط زیست توسط گردشگران، روستاییان و افراد محلی؛
- * ایجاد مراکز اقامتگاهی و خدماتی - رفاهی مناسب و با استاندارد بالا در منطقه برای گردشگران؛
- * آگاه کردن مردم در ارتباط با اهمیت وجود گردشگران و فرصت هایی که از وجود جذب گردشگران عاید منطقه و همچنین

مردم می‌شود؛

* تلاش در جهت رونق هرچه بیشتر صنایع‌دستی و تولیدات محلی جهت ایجاد و تحرک اشتغال در روستاهای هدف گردشگری؛

* شناسایی مناطق و حوزه‌های مستعد در روستاهای هدف گردشگری و معرفی به سرمایه‌گذاران علاقه‌مند در این بخش و همچنین حمایت‌های مختلف مادی و غیرمادی آن‌ها مثلاً ارائه برخی تسهیلات (اعطای وام و ...)

* بهره‌گیری از تبلیغات مناسب در ارتباط با آشنایی گردشگران با توان‌های روستاهای هدف گردشگری (در فضایی مجازی و همچنین در بین راه‌ها و ورودی و خروجی روستاها).

References:

1. Aghazadeh, Masoumeh (2014); "Tourism, rural tourism and its role in rural development Case study: Hasanlu hills in Naghadeh"; National conference on tourism, geography and clean environment, Bu-Ali Sina University, Hamedan. (InPersian).
2. Akbari Samani, Nahid et al. (2013); "Assessing Sustainable Rural Tourism in Cultural Studies: Saman Section, Shahrekord City", Geography and Urban Area, No. 9. (InPersian).
3. Aliakbar, Esmailzade (2013); Factor Analysis of Rural Tourism Development from Villagers Viewpoint in Chaharmahal va Bakhtiari Province (Case study: Yancheshmeh Village); International Journal of Agriculture and Crop Sciences; IJACS/2013/5-21/2630-2633. (InPersian).
4. Anabastani, Ali Akbar and others (2012); "The Study of the Economic, Social, Physical and Environmental Impacts of Tourism Development in Rural Settlements from the Viewpoint of Tourists and Villagers (Case Study: Arjan Fars Plain)", Journal of Spatial Planning, Vol. 2, No. 2. (InPersian).
5. Ardestani, Mohsen (2008); The Basics of Rural Tourism; Publications of the Ministry of Culture and Islamic Guidance, First Edition, Tehran. (InPersian).
6. Asheri, Emamali and Hajar Heidari Sani (2012); "The Role of Rural Tourism in Empowering the Rural Economy Case Study: Khoshakou Village of Urmia", Scientific Conference on Rural and Agricultural Development with an Emphasis on National Production, Payame Noor University of Pyreneeshahr. (InPersian).
7. Bomanian, Mohammad Reza and Hadi Mahmudinejad (2009); "The Basics of Planning and Rural Tourism"; Haleh Tahan Publications (Publications of Architecture and Urban Development), First Edition, Tehran. (InPersian).
8. eftekhari, Rukn al-Din, Mahdavi, Davoud (2006), Rural Tourism Development Strategies, Case Study: Small Lavasan Village Using SWOT Model, Tarbiat Modarres University, Volume 10, Number 2. (InPersian).
9. Eric, Thompson (2007); Measuring the Impact of Tourism on Rural Development: An Econometric Approach; the journal Of Regional Analysis & policy; University of Nebraska, Lincoln – USA; JRAP 37(2): 147-154. (InPersian)..
10. Ghaffari, Seyyed Ramin and Masoumeh Turki harchegani (2009); "The Role of Tourism in the Socio-Economic Development of Rural Areas in Chaharmahal & Bakhtiari Province Case Study: Saman Section", Quarterly Journal of Village and Development, Year 12, No. 2. (InPersian).
11. Ghanavati, Ezatollah et al. (2012); "An overview of the evolution of geotourism and its models in Iran", Geographical Quarterly of the Land, ninth year, No. 34. (InPersian).
12. Ghasemi, Ali and Varaz Moradi Masihi (2013); "The Role of Tourism in Economic Development of Rural Settlements in Behshahr City", Quarterly Journal of Rural Space and Rural Development, Third Year, No. 2. (InPersian).
13. Hosseinzadeh Delir, Karim and Rahim Heidari (2003); Tourism in Iran, Challenges and Hopes, Regional Geographic Development Magazine, No. 1. (InPersian).
14. Iranian Statistics Center website, Population and Housing Census 2011. (InPersian).
15. Irvani, Mohammad Reza and Pour Khosravani, mohsen (2012); "The Basics of Tourism";

- Publishing House, The First Issue, Isfahan. (InPersian).*
16. Jafari, Hamid and Hatami Shah Khali, Mohaddeseh (2016): *The role of tourism in the physical and functional changes of rural settlements (Case study: Villages in central Lahijan city), Regional Planning Quarterly, Year 6, Successive 23, Autumn 139. (InPersian).*
 17. Kamran, Noori & Farhad, Zand (2013); *The Role of Rural Tourism in Rural Sustainable Development According to the SWOT Method (Case Study: Kermanshah Province villages); International Research Journal of Applied and Basic Sciences, ISSN 2251-838X / Vol, 4 (9): 2620-2625. (InPersian).*
 18. Khani, Fazilah et al. (2012); *"Measuring the Potential of Rural Tourism with an Approach to Solving the Economic Challenges Case Study: Ghaleh Ghafeh Village - Minoodasht Township", Rural Studies, Vol. 5, No. 1. (InPersian).*
 19. Mahallati, Salahuddin (2001); *"Income on Tourism", Shahid Beheshti University Press, Tehran. (InPersian).*
 20. Mahmoudi Chenari, Habib et al. (2014); *"Rural Tourism and Its Role in Sustainable Economic Development Case Study: Sheyt Village, Tarom Town, Zanjan Province", National Tourism Conference, Geography and Clean Environment, Bu-Ali Sina University, Hamedan. (InPersian).*
 21. Maricica, Drutu (2012); *Rural Tourism for Local Economic Development; University of Messina, Italy; International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences Volume, Special Issue (2012), pp. 196-203. (InPersian).*
 22. Mohammadi Deh Cheshmeh, Mostafa Zangi Abadi, Ali (1999), *Feasibility study of ecotourism capabilities of Chaharmahal va Bakhtiari province by SWOT method. Journal of Environmental Studies, 2006, No. 47, p. 2. (InPersian).*
 23. Moradi, Lily (2011); *"The Role of Abdanan Tourism Abilities Capabilities in Rural Development"; Johra Hayat Publishing, Ilam Publishing. (InPersian).*
 24. Nourbakhsh, Morteza and Mohammad Akbarpour Sarascanrood (2010); *"The Role of Urban Tourism in the Development of Metropolitan Economics", Urban Tourism Economy, p. 21.*
 25. oshtori Mejjardi, Abazar (2005); *"Ecotourism and Sustainability, Aspects and Features", Jihad Monthly, 24th issue, No. 262. (InPersian).*
 26. Rahimi, Dariush and Ranjbar dastenaui Mahmood (2012), *Evaluation and Prioritization of Ecotourism Attractions (Tourist Destinations of Chaharmahal and Bakhtiari Province), Quarterly Journal of Urban and Regional Studies and Research, Volume: 4 Issue: 14, Pages: 150-131 (InPersian).*
 27. Saghaei, Mehdi (2003); *"The Study of Tourism Capabilities in Iran", Master's Theses, Ferdowsi University, Mashhad. (InPersian).*
 28. Saidi, A. (1996); *Principles of rural geography, the publisher Samt, Tehran (InPersian).*
 29. Sandhu, Mandi (1988); *Tourism and sustainability: the commercial trekking industry in the kullu vally himachal Pradesh, india. (InPersian).*
 30. Sherafi, Lida et al. (2012); *"The study of the effects of tourism development on the promotion of socio-economic indicators of rural areas. Case study: Rijab tourism area of Kermanshah", Quarterly Journal of Rural Space and Rural Development, Vol. 2, No. 3. (InPersian).*